Francina válka

Pravdivá výpověď mladé ženy, která přežila holokaust

Franci Rabínková Epsteinová

Mladá fronta

Franci Rabínková Epsteinová

Francina válka

Mladá fronta

Přeložila Helena Hartlová

Copyright © 2020 by Helen Epstein
Translation © Helena Hartlová, 2020
Archivní fotografie: courtesy of Helen Epstein

ISBN 978-80-204-5555-0

Helen, Tommymu a Davidovi

Památce jejich prarodičů

1.

Byl horký den prvního zářijového týdne roku 1942 a pražský Průmyslový palác[1] byl plný lidí. Většina z nich polehávala nebo posedávala na slámě poházené po zemi. Někteří po paláci popocházeli jako omámení. Tytam byly nablýskané ukázky československých průmyslových výrobků, které místu dodávaly bezstarostnou karnevalovou atmosféru.

Jako dítě jsem do Průmyslového paláce často chodila, když tam měla stánek elektrotechnická firma mého otce, Rabínek & Korálek. Pokaždé to pro mě byla událost. Vracela jsem se domů s různými vzorky, balonky a stohy lesklých katalogů. Tentokrát mě návrat domů nečekal, protože z paláce se stalo shromaždiště nežádoucích osob, což byli podle norimberských rasových zákonů Židé, před deportací.

Nikoho z nás to nemělo překvapit. Past kousek po kousku sklapovala už tři roky, ale systematické ponižování a vymývání mozků bylo postupné a jen částečně úspěšné. Naše lidství zůstávalo nedotčené. Svoji situaci jsme si až do této chvíle tak docela nepřipouštěli. Dost nás šokovalo, když se teď s námi náhle začalo zacházet jako s dobytkem.

Bylo mi dvaadvacet a jako omámená jsem ležela s hlavou v matčině klíně. Zrovna mi vyoperovali mandle. Několik dnů

jsem nejedla a ve vzduchu prosyceném prachem ze slámy se mi špatně dýchalo. Matka mě neustále hladila po vlasech a snažila se vpravit do mě trochu vody. Otec chodil od jednoho známého ke druhému a snažil se zjistit, co nás čeká. Co chvíli se hlučně přihnaly skupinky esesáků, kteří ječeli povely a shromažďovali hloučky židovských mužů k čištění latrín. Dávali si záležet, aby si z davu vybírali ty nejuhlazenější starší muže, muže s brýlemi. Můj otec byl jedním z nich.

Když mi v nemocnici oznámili, že moje rodiče a mě povolali k transportu, sestřička, s níž jsme se přátelili, mi řekla: „Díky té operaci tě tamodtud můžeme dostat." Pár minut jsem o tom přemýšlela a potom jsem jí odpověděla: „Nenechám je odjet samotné. Jsou už staří a nikoho jiného nemají." Matce bylo šedesát a otci šedesát pět. Neuměla jsem si představit, že by tihle dva někam odjeli sami. A byla v tom i trocha sobectví. Můj manžel už odjel. Zůstala bych docela sama. Krom toho jsem už v září roku 1942 byla ze všech omezení, která v Praze platila, pořádně otrávená a měla jsem za to, že jakákoli změna prostředí bude úlevou, bez ohledu na to, co nás jinde čeká. Taková jsem byla naneštěstí vždycky.

1 Tehdy se místo nazývalo Radiopalác Pražských vzorkových veletrhů. Pozn. red.

2.

Hitler napadl Československo 15. března 1939, necelé tři týdny po mých devatenáctých narozeninách. O politiku jsem se naprosto nezajímala a o tom, že všichni čtyři prarodiče byli Židé, jsem měla jen mlhavé povědomí. Rok předtím jsem se stala majitelkou matčina krejčovského salonu. Byla jsem bezstarostná, malinko rozmazlená a mezi mé hlavní zájmy patřil tanec, můj podnik, flirtování a lyžování – v tomto pořadí.

Můj otec Emil Rabínek se narodil roku 1878 ve Vídni. Byl nejmladším synem židovské rodiny státních úředníků a přesvědčeným zastáncem asimilace. Ve svých dvaceti letech konvertoval ke katolicismu, aby obešel *numerus clausus* – tzv. židovskou kvótu – na berlínské univerzitě. Za první světové války Emil Rabínek bez velkého nadšení bojoval v řadách rakouské armády a roku 1918 uvítal vznik Československé republiky. Mnoho let žil v Praze. Přestože zůstal – emočně a kulturně – Rakušanem, vznik Československé republiky chápal jako sociálnědemokratický experiment, jako jakési Švýcarsko v srdci Evropy s rovnými právy pro všechny menšiny. Rozhodl se stát československým občanem.

Následujících dvacet let dalo jeho volbě za pravdu. Můj otec žil jako příslušník německy mluvící pražské komunity, pravidelně

navštěvoval německé kluby, divadla a koncertní síně. S oblibou prohlašoval: „Jsem československý občan německé národnosti." Česky se nikdy pořádně nenaučil. Naše obsáhlá knihovna byla téměř výlučně v němčině, s překlady z francouzské, anglické a ruské literatury. Vedl mě k obdivu ke všemu německému, nebo přinejmenším filtrovanému přes němčinu. V domě nebyla jediná česká kniha, dokud jsem si je na prahu dospívání nezačala sama kupovat.

Ačkoli se mému otci dostalo ohledně nacismu spousty varování, zprávám přicházejícím z Německa odmítal věnovat pozornost s tím, že jde o propagandu. Věřil v německou slušnost a spravedlnost, čestnost a kulturnost. Byl také pevně přesvědčen, že Československo je silnou zemí a zárukou její svrchovanosti jsou její francouzští a britští spojenci. Jeho přesvědčením neotřáslo dokonce ani obsazení Rakouska v březnu roku 1938 a své příbuzné, kteří z Vídně uprchli, považoval za zbabělce. Jeho nejstarší sestra Gisela Rabínková Kremerová a některé její děti ve Vídni zůstaly. To mu posloužilo jako další důkaz, že je chybou propadat panice a utíkat.

Byly tu navíc finanční důvody. V únoru 1920, když jsem se narodila, byl můj otec bohatý muž – spolumajitel loděnic a velkoobchodu s elektrotechnikou. Po americkém burzovním krachu z roku 1929 a následujících letech krize se jeho bohatství ztenčilo. Stále jsme však bydleli v krásném bytě se spoustou knih a obrazů a užívali si velmi pohodlného života. Později, když Němci obsadili Československo, pocházela většina našich příjmů především z matčina módního salonu, který otec dřív považoval jen

za rozmar emancipované ženy. Teď se zaměstnával tím, že zde vedl účetnictví. Salonu se dařilo, byla v něm ovšem vázána většina našeho majetku, a nebylo tedy možné směnit ho na černém trhu za cizí měnu. Otec často říkal: „V našem věku si nemůžeme dovolit vystěhovat se bez kapitálu."

Bez mého vědomí a navzdory svým hrdinským řečem psal otec dopisy svému bratranci do Anglie a snažil se mě dostat ze země. Nic z toho nebylo a já se teprve o pětadvacet let později od tohoto výčitkami svědomí sužovaného příbuzného dozvěděla, jak ho tehdy můj otec úpěnlivě prosil, ať něco udělá, cokoli, jen aby mě zachránil. Jistě to dělal na nátlak mé matky, která cítila, že český národ obecně, a naši rodinu zvlášť postihne velká tragédie.

Moje matka, Josefa „Pepi" Sachselová, mluvila znamenitě česky a byla s Čechy velmi silně svázána, přestože také ona se narodila ve Vídni. Oba její rodiče zemřeli, když jí bylo devět, a mou matku a její dva starší bratry si roku 1891 vzala k sobě teta Rosa, sestra jejího otce žijící v českém Kolíně.

Podle matky byla Rosalia Sachselová Lustfeldová zoufale chudá a nesmírně zbožná. Pravidelně navštěvovala kolínskou synagogu a před vedením svého obchodu s použitým oblečením dávala přednost debatám o Talmudu s potulnými chasidy. Bratři brzy prchli: Emil Sachsel se dal k rakousko-uherskému námořnictvu a nakonec se usadil v Bratislavě, Rudolf Sachsel se stal podomním obchodníkem a nakonec bohatým velkoobchodníkem v Praze. Pepi coby dívka, a navíc teprve devítiletá, zůstala v Kolíně, učila se česky, chodila do školy a musela sama čelit zdrcující síle

lásky, náboženské horlivosti a neochvějných postojů tety Rosy. Tato kombinace dokázala mé matce postupem času zošklivit její vztah k ortodoxnímu judaismu a učinit z ní agnostičku.

Přispěla k tomu i hilsneriáda. Roku 1899, když bylo Pepi sedmnáct, bylo v době Pesachu nalezeno v kaluži krve tělo české katolické švadleny. Hlavním podezřelým se stal židovský tulák Leopold Hilsner, který byl obviněn z rituální vraždy. Matka mi vyprávěla, že po celé zemi včetně Kolína nastaly pogromy. A k jejímu zahořknutí vůči judaismu přispěl ještě jeden faktor – její první láskou byl bohatý židovský chlapec z Kolína, ale jeho rodiče ho odvezli ze země, aby mu zabránili oženit se s chudou osiřelou dívkou.

Teta Rosa naučila svou neteř odhadovat cenu použitého oblečení a naučila ji šít. Ve svých dvaceti letech Pepi po vzoru svých bratrů z Kolína odjela. V Praze se nastěhovala k bratrovi Rudolfovi a našla si práci v Módním domě Schiller, v jednom z nejznámějších pražských módních salonů. Po dvou letech se stala jeho vedoucí a hlavní nákupčí. Po sňatku matka netoužila. Za svého někdejšího kolínského spolužáka Oskara Weigerta se provdala jenom proto, aby rozptýlila obavy tety Rosy o svou počestnost ve velkém městě.

V průběhu onoho prvního desetiletí dvacátého století jezdila Pepi každoročně do Paříže a stala se z ní vynalézavá obchodnice. Její manželství ovšem bylo zoufale nešťastné, protože Oskar měl syfilis, tehdy neléčitelnou nemoc. Roku 1908 se Pepi nervově zhroutila. Její šéfová se poradila s tetou Rosou a se zámožnými

bratry mé matky, a těm se na základě skutečnosti, že sňatek nikdy nebyl naplněn, podařilo dosáhnout jeho anulování. Josefa Weigertová se nastěhovala do penzionu, kde se seznámila s elektroinženýrem Emilem Rabínkem. Vzali se v prosinci roku 1918 po známosti trvající deset let, teprve když byla po smrti jak teta Rosa, tak Emilova matka Fanny Rabínková.

Emil Rabínek neměl proti tomu, aby Pepina podnikala, námitky, nechtěl ale, aby pracovala pro někoho jiného. A tak si v prostorách sousedících s jejich bytem ve Spálené ulici 53 otevřela vlastní podnik, Salon Weigert. Matka vycházela stejně dobře s českými i německými zákaznicemi, malinko víc se ale možná klonila k české straně. Mnohé z nich ji obdivovaly a nejedna se stala nejen její klientkou, ale také přítelkyní. Se svými českými zaměstnanci měla matka vynikající vztahy. Já se narodila v únoru roku 1920, a během mého dětství a dospívání matka moc hezky vyvažovala otcovu germanofilii.

Já sama byla zcela oddána Československé republice. Koneckonců jsem byla dítětem republiky, o pouhé dva roky mladší než nový stát. Já se považovala za československou občanku, rodiče měli snahu vychovávat mě jako světoobčanku. Doma se mluvilo německy, všude jinde česky, poslali mě do pražské francouzské školy, nechali mě pokřtít, chodila jsem na katolické bohoslužby a ke zpovědi. Věděla jsem, že v mé rodině byli Židé, protože jsem s Mutti jednou do roka jezdila na hrob tety Rosy, který byl na židovském hřbitově. O náboženství jsem se ale nijak zvlášť nezajímala. Někdy ve třinácti letech jsem začala mít pochybnosti

o katolických dogmatech a brzy poté jsem požádala otce, aby v mých dokumentech nechal provést změnu: „bez náboženské příslušnosti“.

Takoví Židé jsme byli, moji rodiče a já, když Němci 15. března 1939 obsadili Prahu.

3.

V dubnu se u našich dveří objevil vysoký světlovlasý muž s pruským vojenským sestřihem a slušně se představil jako komisař s pověřením říšského protektora „arizovat" naši židovskou firmu. Poté, co si prohlédl naše záznamy a sledoval provoz dílny, dospěl nejspíš k závěru, že úspěch našeho salonu zcela závisí na vkusu a práci jeho majitelek a na jejich vztazích se zákaznicemi, a nepředstavuje tak pro něj žádný potenciální zlatý důl. Neurčitě naznačil, že jeho žena potřebuje nové šaty, a mimo záznam nám poradil, ať podnik *pro forma* prodáme jednomu ze zaměstnanců a zůstaneme v něm třeba jako najaté pomocnice. Když odešel, šly jsme s Mutti do dílny prodiskutovat situaci s personálem. Měly jsme švadleny a jednoho krejčího, žádnému z nich nebylo ještě ani třicet let a naše víra v jejich oddanost byla tak silná, že nás ani nenapadlo dělat si těžkou hlavu s tím, že by někdo z nich mohl o návrhu, který jsme se jim chystaly učinit, referovat úřadům.

Netvářili se překvapeně. Podobné věci se teď odehrávaly po celé Praze, nikdo z nás to ale nečekal tak brzy. Rozpoutala se živá debata o tom, kdo by se měl stát oním vlastníkem na oko. Rozhodli jsme se, že se na to vyspíme. Rodiče měli nepříjemný pocit z toho, že by měli naše živobytí vložit do rukou zaměstnance – jakkoli oddaného –, zatímco mně ten nápad připadal jednoduchý a skvělý.

Popravdě nám ani nic jiného nezbývalo. Mohli jsme salon docela zavřít, což by ovšem znamenalo po nepředvídatelně dlouhou dobu žít jen z úspor a přinejmenším deset lidí navíc připravit o práci.

Marie, která u nás pracovala nejdéle, nám druhý den nabídla, že s námi do té transakce půjde. Spolehlivý právník a člen českého podzemního hnutí, který už nejeden obdobný prodej zprostředkoval, vypracoval tajnou smlouvu. Marie a já jsme měly pobírat shodný plat a zisk dělit na polovinu. Kvůli věrohodnosti celé transakce poskytl právník Marii půjčku, aby od nás mohla firmu odkoupit. My mu ji splatili. Smlouva byla zakopána na pozemku právníkova venkovského domu. Písmomalíř změnil jména na vývěsním štítu nad vchodem.

Poté šel život víceméně beze změny, až na to, že personál už Marii neříkal pouhým křestním jménem a začal ji oslovovat „slečno Marie“. Naše zákaznice, včetně těch německých, přijaly situaci bez větších poznámek. Některé z nich se diskrétně zeptaly, jestli matka dostává spravedlivý podíl.

Potom začalo systematické pronásledování všech Čechů, zejména ale Židů. Jako první přišla definice toho, kdo je považován ze Žida: každý s alespoň dvěma židovskými prarodiči. Dozvěděla jsem se, že já měla čtyři. Potom byli Židé vykázáni z veřejných míst a nápisy, které to oznamovaly, visely u vchodu do všech restaurací, kaváren, hřišť, koupališť, divadel, koncertních síní a tak dále: ŽIDÉ NEŽÁDOUCÍ. Směli jsme už jen do řeky.

Židé byli vyloučeni ze všech univerzit, židovští lékaři směli léčit pouze Židy a jejich ordinace byly jedna za druhou konfiskovány.

Nakonec byly všechny firmy původně vlastněné Židy arizovány a národní advokátní komora zbavila všechny židovské právníky členství. Některé české organizace a firmy s tím ovšem otálely. Česká filharmonie odolávala nejdéle, téměř celý rok. Národní tělocvičný spolek Sokol se podřídil, ale velké množství jeho krajských skupin své členy soukromě informovalo, že jsou u nich Židé vítáni stejně jako dřív.

Dostali jsme nařízeno nosit žlutou hvězdu s nápisem ŽID uprostřed. Musela být přišita na levé straně každého svrchního oděvu, přímo na srdci. Každý, kdo toto nařízení obešel, byl okamžitě zatčen. S otcem jsme to považovali za vrcholně urážlivé, Mutti to ale přijala mnohem filozofičtěji, snad jako trest za lhostejnost vůči našim předkům.

Následovala konfiskace veškerých šperků, které musely být osobně doneseny na určená místa. Po nich přišla na řadu rádia. Pak směli Židé cestovat tramvají jedině v zadním voze a sedět směli pouze tehdy, když žádný árijec nestál. Následujícího roku už směli tramvajemi jezdit jen Židé, kteří měli práci a zvláštní průkaz. Ti, kdo tento průkaz neměli, museli všude chodit pěšky.

Rozhodně existovali Češi, kteří s Němci sympatizovali a pronásledování Židů vcelku vítali. Ale většina Čechů, s nimiž jsem sama přišla do styku, nesla tato nařízení nelibě. Někteří v tramvaji ostentativně vstávali ze sedadla, aby pustili sednout Židovku. Tato dobře míněná gesta občas vedla k trapným situacím. Praha byla plná Němců v civilu. V tramvajích a autobusech docházelo k ostrým sporům, které končívaly pěstní bitkou, pokud se odehrávaly

jen mezi Čechy, mohly ale vést k mnohem vážnějším nepříjemnostem, pokud byl přítomen nějaký Němec. Mezitím se utlačovaní snažili bránit, jak nejlépe uměli. Nepojištěné šperky si schovávali u svých árijských přátel. Velká rádia se stěhovala do domácností nežidovských sousedů a přátel a místo nich se zapínaly menší, starší přístroje. Nejednu žlutou hvězdu na ulici zakrývala strategicky nesená kniha nebo kabelka, a často ji lidé nenosili vůbec.

Já sama to tak dělala dlouhou dobu a jako další preventivní opatření jsem se rozhodla nechat si upravit nos. Otec a někteří z jeho židovských přátel si ze mě kvůli mému takzvanému židovskému nosu vždycky utahovali. Byla jsem náruživá filmová fanynka a to, že jsem coby Židovka nesměla chodit do kina, pro mě bylo jedno z nejhůře snesitelných omezení. Kdyby měl můj nos jiný tvar a já nenosila hvězdu, uvažovala jsem, mohlo by mi to projít bez většího rizika. Operaci jsem podstoupila, po čtyřech týdnech bolení hlavy se všechno zahojilo a já vypadala jako matka s jejím rovným, lehce zvednutým nosíkem. Do kina jsem se ale stejně nikdy nevypravila, protože Mutti dostávala hysterický záchvat, kdykoli jsem se o tom jen zmínila.

4.

V červnu roku 1939 zatklo rodiče i mě gestapo – kvůli šperkům matky mého přítele. Chlapec, s nímž jsem chodila, se jmenoval Pepík Solar. Jeho matka si schovala nějaké šperky u jistého majora Z. z Československé armády, bývalého Pepíkova velitele. Hledali Pepíka a místo něj zatkli nás.

Tohle bylo moje první setkání s gestapem. Nejdřív zatkli rodiče, aniž by jim sdělili obvinění, a mě o dvě hodiny později, když jsem se vrátila z pochůzky. Vyslýchali nás každého zvlášť dvanáct hodin, přičemž moji rodiče neměli tušení, o co se jedná. V porovnání s tím, co se dělo později během války, se mnou v průběhu těch dlouhých hodin nezacházeli špatně. Dokonce mi nabízeli čokoládu a cigarety, což střídali s výhrůžkami, že pokud nebudu mluvit, tak mě nebo moje rodiče zastřelí. Té noci mě s rodiči a dvěma gestapáky naložili do auta. Odvezli nás do pankrácké věznice a postavili spolu s asi padesátkou dalších lidí do řady čelem ke zdi.

Stála jsem mezi rodiči. Za našimi zády pochodovalo sem a tam několik dozorců. Po chvíli se na mě otec otočil s tázavým pohledem. Jeden z dozorců ho okamžitě srazil k zemi, brýle mu slétly z obličeje. Automaticky jsem se shýbla, abych mu pomohla, zastavil mě ale řevem udělený rozkaz a já si uvědomila, že udělám lépe, když se nebudu hýbat. Před půlnocí nás všechny odvedli

do různých cel. Já skončila se dvěma ženami středního věku, jimž jsem oznámila, že je to všechno nějaký strašný omyl a je jasné, že hned ráno půjdu domů. Jednu z nich moje prohlášení ohromně pobavilo, zatímco druhá jen mávla rukou, příliš sklíčená, než aby se se mnou dohadovala.

První žena se jmenovala Marianne Golzová. Byla velice pohledná, měla ohnivě rudé vlasy a sebejistotu herečky, jíž také bývala, jak se ukázalo. Druhá byla Ludmila, manželka vyššího důstojníka Československé armády a činovníka Sokola, který uprchl ze země, aby se připojil k dobrovolným českým vojákům v zahraničí. Ludmilu věznili už tři měsíce a opakovaně ji vyslýchali kvůli síti, díky níž se českým mužům, jako byl její manžel, dařilo proklouznout ze země Němcům pod nosem.

Moje dvě spoluvězeňkyně se od sebe navzájem nemohly víc lišit. Zatímco první byla okouzlující a vtipná, druhá byla důstojná a tichá. Zatímco morální postoje první z nich se zdály být přinejmenším pružné, druhá byla pětadvacet let manželkou jediného muže a stála při něm se skálopevnou láskou a oddaností. Tyto nedobrovolné spolubydlící toho přesto měly společného víc, než jsem zkraje dokázala pochopit. Obě mě okamžitě začaly ochraňovat a vzaly na sebe úkol poskytnout mi elementární poučení o základních pravidlech německé vazby.

Prvním pravidlem hry zjevně bylo nevyzradit vyšetřovatelům nic, co už tak jako tak nevěděli. Nikdy nic nepřiznej, říkaly mi, zvlášť ne to, co je pravda. Nikdy nevyzraď žádnou informaci, bez ohledu na odměnu, kterou ti slíbí.

Mým devatenáctiletým očím se Marianne jevila jako dobrodružka a *demimondéna*, velice citlivá a soucitná s druhými, nesmírně nebojácná a odvážná. Ludmilina odvaha se projevovala spíš tichým, pasivním odporem vůči věznitelům. Věřím, že ani jedna z nich během celé doby věznění neprozradila jediné jméno. Dozvěděla jsem se, že Marianne byla od začátku antifašistka. Byla křesťanka, která se ve Vídni provdala za židovského novináře. Ten v březnu roku 1938 z Rakouska uprchl. Marianne zůstala ve Vídni, dosáhla rychlého rozvodu z rasových důvodů a začala pomáhat přátelům.

Pašovala jim peníze a šperky do Švýcarska, a zároveň ve Vídni udržovala poměr s důstojníkem SS. Poměr jí pomáhal zametat stopy a udělat si řadu užitečných kontaktů na vysokých místech ve velení SS, v Rakousku i jinde. Všechno šlo báječně až do dne, kdy byl dotyčný pán převelen na důležitější úkoly. Tehdy se Marianne prozíravě rozhodla přesunout své aktivity do Prahy. Tady se zapojila do českého odboje. Naneštěstí ale nastala vlna zatýkání, někdo moc mluvil, a Marianne skončila v jedné cele s Ludmilou. Navzdory všem svým kontaktům na SS se jí nepodařilo podat nikomu zprávu o tom, že ji drží v pankrácké věznici.

Uchvácená Marianninými příběhy i jí samotnou jsem pozorně poslouchala její líčení osudu Židů v Rakousku včetně metod, jichž tam nacisti používali. Měly jsme spousty času a nic jiného na práci, jelikož ubíhal den po dni, aniž kteroukoli z nás povolali k výslechu. Marianne mi vysvětlila mechanismus systému konfiskací, ponižování a – nakonec – deportací, které už ve Vídni začaly.

Marianne nevěděla, kam přesně ty lidi odváželi, věděla ale, že váha jejich zavazadel byla omezena padesáti kilogramy a všechen ostatní majetek museli nechat doma. Snažila se mě přesvědčit, abych se pokusila uprchnout, až se dostanu z vězení, pokud mě tedy pustí. Rozhodně mě přesvědčila, že je hloupost, aby naše rodina zůstávala v bytě sousedícím s naším salonem, kde jsem pracovala, nejen kvůli riziku pro Marii, ale také proto, že je náš byt velký a moderní a dříve nebo později bude konfiskován. Potom nás nacpou do jedné místnosti v nějakém „židovském bytě".

Tyto užitečné informace prokládala dost neuvěřitelnými příběhy z vlastního života, z nichž některé uváděly Ludmilu do značných rozpaků. Měla za to, že nejsou vhodné pro uši devatenáctileté dívky. Obě ženy se ale neochvějně shodovaly v tom, že nacisti jsou monstra, proti nimž se musí bojovat na všech úrovních. Začala jsem věřit každému slovu, které pronesly. Každý den jsem během dvacetiminutového pochodu po vězeňském dvoře hledala pohledem matku, ale nikdy jsem ji nezahlédla.

O dva týdny později mě odvedli k výslechu a po půl hodině mě propustili. Mnohem později jsem se dozvěděla, že Marianne byla propuštěna pár týdnů po mně, když se jeden z jejích přátel z SS vrátil z výletu a nenašel ji doma, v roce 1943 však byla znovu zatčena. Tehdy ji štěstí opustilo. Roku 1944 byla v pankrácké věznici sťata. Co se stalo s Ludmilou, to jsem se nikdy nedozvěděla.

5.

Vrátila jsem se domů do prázdného bytu. Nejdřív ze všeho jsem se zastavila u otcova psacího stolu. Otevřela jsem horní zásuvku a našla – ke své hrůze – seznam šperků *mojí* matky s adresou majora Z. Našla jsem také podezřele vyhlížející flakonek bez nálepky, který obsahoval drobné pilulky. Potom se ozval domovní zvonek a já flakon strčila do kapsy. Byl to můj přítel Pepík, který mi vypověděl, co se dělo, zatímco jsem byla ve vězení.

Pepík se spojil s českým advokátem, který měl přístup na gestapo, aby zjistil, proč jsme byli zatčeni. Dozvěděl se, že jeho bratr Pavel byl podezřelý z obchodování s cizí měnou a dva agenti gestapa mu prohledali byt. Našli proužek papíru se jménem a adresou majora Z. a se záznamy o špercích, a dali bratrovu rodinu pod zámek. Pak vyslýchali Pavlovu matku a ptali se, kde najdou Pepíka. Řekla jim, že Pepík je zřejmě na návštěvě u své dívky, tedy u mě. Zatkli nás, konfrontovali majora Z. a nechali ho jít s napomenutím, že jeho slabost pro Židy musí přestat. Z Pankráce nás propustili za výkupné ve výši dvaceti tisíc českých korun, které vyměnily majitele v obyčejné obálce zastrčené do výtisku *Mein Kampf*. Moje rodiče skutečně pustili jen pár hodin po mně.

Každý z nás reagoval na tohle první uvěznění jinak. Otec byl rozzuřený na mého přítele a pořád vykřikoval, co je to za nápad,

nechávat si u sebe seznamy, které můžou kompromitovat úplně nevinné lidi. Přestal, až když jsem vytáhla seznam, který jsem našla u něj ve stole. Pepík dospěl k závěru, že se Němci dají koupit a že jeho nově nalezený kontakt na gestapo by se mohl v budoucnu hodit. Mutti byla šťastná, že jsem v pořádku, a byla ochotná každému všechno odpustit.

Pověděla jsem jim, co jsem se dozvěděla od své spoluvězeňkyně Marianne. Vyslechli mě, považovali mě ale za naivní: Marianne mohla být agentkou-provokatérkou, kterou na nás nasadili, aby z nás vytáhla informace. Já ale přesto trvala na tom, abychom si promluvili o jejím doporučení vzdát se velkého bytu v centru Prahy, přestěhovat salon na jiné místo a poohlédnout se po menším, méně atraktivním bydlení, které by Němce tolik nelákalo k zrekvírování. Myslela jsem si, že bychom se měli přestěhovat na předměstí, daleko od centra, kde byly razie a další překvapení méně pravděpodobné. Trvalo mi měsíce, než jsem o tom rodiče přesvědčila, ale neustoupila jsem a přesně tak jsme to nakonec udělali.

Když potom 1. září 1939 druhá světová válka oficiálně začala, otec se uchýlil do vlastního vysněného světa a nikdy nezapochyboval, že Spojenci zvítězí. Každý den ušel deset kilometrů, aby si poslechl vysílání BBC u jednoho z našich zaměstnanců, kde skončilo naše rádio. Po celém domě měl mapy s vlaječkami zapíchanými na pozicích Němců jednak podle jejich tvrzení a jednak podle toho, co hlásila BBC. Situace vypadala chmurně, ale jakmile válka vypukla, otcův optimismus stoupal do nebeských výšin.

K těm Vánocům mi Pepík věnoval štěně. „Tommy“ se brzy stal středem pozornosti mé rodiny a věrným společníkem při otcových výpravách za zprávami.

Na začátku roku 1940, kdy už válka byla v plném proudu, se můj přítel všemi silami zapojil do tajných operací odboje. Pomáhali dostat ze země někdejší československé vojáky, aby se mohli připojit k protinacistickým vojenským aktivitám v zahraničí. Pepík byl z armády propuštěn teprve krátce před okupací. Ještě ve službě býval bezstarostný, armádu nikdy nebral moc vážně. Po německé okupaci svůj postoj zásadně změnil. Cítil se provinile, že posílá pryč jiné, a koncem dubna se rozhodl, že se k rostoucím jednotkám dobrovolníků připojí.

Úniková cesta byla mnohokrát prověřená a pokládala se za poměrně bezpečnou. Jeden vlastenecký hajný pokaždé provedl skupinku pěti až deseti mužů lesem přes hranice do Maďarska. Odtud se dostali do Jugoslávie a nakonec do Palestiny a Anglie, kde vznikla československá exilová vláda. U nás doma se odehrálo dlouhé plačtivé loučení, které dokonce i mého otce pohnulo k posmrkávání, a Pepík odjel, ještě předtím ovšem nezapomněl zařídit, aby byly druhý den mně a Mutti doručeny dva koše s květinami.

Po třech dnech bez jakýchkoli zpráv jsme byli přesvědčení, že se mu to zdárně podařilo, a byli jsme šťastní a hrdí. Potom jsem se jednoho dne asi o týden později vrátila z práce a Mutti mi pověděla, že mám v jídelně návštěvu. Byl to Pepík, týden neholený, páchnoucí potem a hnojem, ztělesněná bída a utrpení. Něco se zvrtlo a jeho skupinu odhalila německá stráž. Některé

chytili a některé zastřelili, ale Pepík ještě s jedním unikli a vydali se po svých zpátky do Prahy, přičemž je občas svezli a dali jim najíst sympatizující sedláci. Po vedlejších silnicích, přes pole a louky překonali nějakých šest set kilometrů. Nemohli vědět, jestli je Němci nehledají, a bylo proto nebezpečné, aby se Pepík zdržoval u své matky nebo u nás. Nebezpečný byl teď i pro odboj.

Na týdny zmizel, skrýval se u přátel v různých horských chatách, neustále měnil místo pobytu. Ještě než odjel, rozhodli jsme se, že se vezmeme. Bylo mi ho hrozně líto a taky jsem ho teď považovala tak trochu za hrdinu. Vždycky jsem ho měla ráda pro jeho úžasný smysl pro humor. Ať bylo jakkoli zle, on mě vždy dokázal rozesmát. Byl to můj dobrý kamarád. Mimoto teď měli Židé zákaz vycházet na ulici po osmé večer a dvacetiletá žena, jíž jsem se stala, už se zkrátka nespokojila se společností rodičů a štěněte.

6.

Když jsem tu novinku oznámila rodičům, otec se rozzuřil a obvinil Pepíka, že mu chce ukrást dceru. Mutti se naopak představa mých vdavek zamlouvala, podle ní mi svědčilo být v těch obtížných časech s někým stejně mladým. Když se Pepík přestal skrývat a vrátil se do Prahy, konečně jsme se rozhodli přestěhovat z centra. Náš domácí byl nadšený – mohl teď náš byt v tichosti pronajmout novým českým nájemníkům.

Našli jsme si maličký byt, jen se dvěma pokoji a kuchyní bez ústředního vytápění, na okraji města na Barrandově, vedle filmových ateliérů. Bylo to daleko ode všeho, byly tu ale louky a lesy, kam se dalo chodit na procházky. Pro samotnou mladou dvojici by to nebylo špatné, my se tam ale stěhovali s mými rodiči, abychom se vyvarovali zabavení příliš prostorného bytu. Nějaký nábytek jsme prodali a zbytek natěsnali do nového bytu. Salon se stěhoval na nové místo v centru Prahy.

Svatbu jsme měli 20. srpna 1940. Židovské svatby se už nesměly odehrávat na překrásné Staroměstské radnici, ale pouze na malých obvodních radnicích na okraji města. Používat taxíky bylo zakázáno a já odmítala jet tramvají s obrovskou kyticí bílých růží, kterou mi Pepík věnoval. Problém se vyřešil tak, že jsme požádali jednu z našich mladých učnic, aby mi kytici donesla v nákupní

tašce.

Vzhledem k situaci jsem se rozhodla vdát v jednoduchých černých šatech, k nim jsem ovšem měla neskutečně bláznivý bledě modrý klobouk, který jsem si nesla v papírové tašce a nasadila si ho teprve v čekárně kvůli fotografovi. Malá obvodní obřadní síň byla plná mého personálu a přátel a slavnostní oběd pro nás připravil Père Louis, Francouz, jehož restauraci jsme pravidelně navštěvovali v době našich námluv a jenž obešel protižidovské zákony tím, že restauraci zkrátka zavřel „pro nemoc".

Naše čtyřdenní líbánky se odehrály ve Zlíně, ošklivém průmyslovém městě a sídle Baťových továren, čistě proto, že zde byl jediný hotel v zemi, který ještě přijímal židovské hosty. I tam jsme museli jíst na pokoji, protože hotelová restaurace nepřicházela v úvahu. Na konci těch čtyřech dnů bylo po líbánkách i po soukromí. Vrátili jsme se do malého pražského bytu mé rodiny, kde jsem byla i teď považována za „dítě" a s mým manželem se zacházelo jako s mým adoptovaným sourozencem.

Tou dobou už jsem byla v rodině jediná, kdo vydělával. S naší někdejší zaměstnankyní Marií se za ten rok odehrála drobná změna. Coby majitelka prosperujícího salonu získala postavení, o jakém se jí do té doby ani nesnilo. Neutuchající antisemitská propaganda okupačních sil vnukla této jednoduché dívce myšlenku, že podstupuje obrovské riziko, když matku a mě nadále zaměstnává, a snad v jejích očích také ospravedlnila současné převrácení rolí. V té době Němci válku vyhrávali a ve vzduchu nebyly cítit ani nejmenší známky toho, že by se nový *status quo*